

BIBLIOTECA NAȚIONALĂ DIGITALĂ – STEAG DE CULTURĂ ÎN SPAȚIUL VIRTUAL

Vera OSOIANU,

Biblioteca Națională a Republicii Moldova

ABSTRACT

Articolul reflectă situația privind asigurarea securității pe termen lung a colecțiilor de publicații în format tradițional, axându-se în special pe soluția oferită de digitizare. Autorul se referă, de asemenea, la etapele principale de realizare a Proiectului de îmbunătățire a echipamentelor de digitizare din cadrul Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova, susținut de Guvernul Japoniei prin Agenția Japoneză de Cooperare Internațională,

CUVINTE CHEIE

Digitizare, digitizare, securitate pe termen lung, tratat internațional, scanere, scanare, Centrul Național de Digitizare

Păstrarea pe termen lung a publicațiilor și în special a lucrărilor care fac parte din patrimoniul cultural scris a fost dintotdeauna sarcina prioritară a marilor biblioteci ale lumii și în primul rând a bibliotecilor naționale cu responsabilitatea lor de bibliotecă a ultimei resurse sau a ultimei instanțe / „library of last resort”, – concept specific acestor instituții de cultură, de rang național. Potrivit susținătorilor acestui concept, orice document care nu poate fi găsit de un utilizator concret în altă bibliotecă trebuie să poată fi găsit în colecțiile Bibliotecii Naționale, indiferent dacă este vorba de formatul tradițional sau formatul virtual.

Dacă celelalte biblioteci sunt finanțate pentru a menține colecții și a oferi servicii pentru a satisface necesitățile specifice ale utilizatorilor din aria lor de servire, atunci bibliotecile naționale au mandatul de a răspunde necesităților la nivel național și respectiv colecțiile deținute trebuie să poată acoperi lacunele din resursele altor biblioteci din țară.

De multe ori, unele titluri din colecția de resurse a unei bibliotecii naționale sunt în exemplare limitate sau chiar într-un singur exemplar și pot să aibă o cerere foarte restrânsă. Cu toate acestea, ele trebuie păstrate pentru cazul sau timpul când vor fi solicitate. Acesta este unul din rolurile specifice unei biblioteci naționale.

Deși este o bibliotecă publică și are ușile deschise pentru toată lumea, o bibliotecă națională este biblioteca ultimei instanțe pentru savanți. Chiar dacă nu poate rezolva problema acestora cu resursele proprii, biblioteca națională poate implica aici împrumutul internațional și alte instrumente la dispoziția unei biblioteci naționale, devenite mai disponibile odată cu digitalizarea activității bibliotecilor.

Istoria bibliotecilor lumii este istoria unor pierderi uriașe și irecuperabile de cărți și chiar biblioteci întregi, alte monumente de cultură, care, după cum afirmă unii savanți, dacă n-ar fi fost distruse ar fi putut schimba cursul istoriei. Nenumărate monumente de cultură, inclusiv de cultură scrisă, au dispărut în urma unor dezaastre naturale, dar nu puține au fost distruse chiar de mâna omului .

De menționat, în acest context, Marea Bibliotecă din Alexandria, Egypt, una din cele mai mari și mai semnificative biblioteci ale lumii antice. Se estimează că în diferiți ani biblioteca putea cuprinde între 40 000 și 400 000 unități de păstrare. Unele surse vorbesc chiar de 700 000 exemplare. Biblioteca Alexandria a adus orașului Alexandria renumele de capitală a cunoașterii și învățării. Distrugerea Bibliotecii din Alexandria este considerată drept cea mai mare pierdere din istoria culturală a omenirii. Deși există mai multe versiuni privind dispariția bibliotecii, unii cercetători susțin că Marea Bibliotecă din Alexandria, colecție fantastică a cunoașterii, a fost distrusă intenționat. Printre marile biblioteci dispărute în timp amintim de:

- Biblioteca din Teba (Grecia antică), distrusă în secolul al IV-lea î.Hr.;
- Biblioteca Centrală din Birmingham, Anglia (1879);
- Biblioteca din Nalanda, India (1193);
- Biblioteca Ducesei Anna Amalia, Germania (2004);
- Biblioteca Institutului de științe umaniste (INION), Moscova, principala bibliotecă universitară din Rusia. Creată în 1918, biblioteca adăpostea peste 10 milioane de documente istorice (cărți, ziare etc) datând din secolul al XVI-lea până în secolul XX, în mai multe limbi. Incendiul a provocat pagube de peste un milion de documente istorice unice și consternare în mediile științifice care au vorbit despre un „Cernobâl” cultural (2015).
- Biblioteca Universității Cape Town (2021). În incendiu, a fost distrusă în special colecția de studii africane.

Aproximativ 500 000 de publicații au fost distruse în incendiul de la BCU București în timpul evenimentelor din decembrie 1989. Colecția fusese adunată pe parcursul unei istorii de 100

de ani prin donații sau importante eforturi materiale. Printre cărțile mistuite de incendiu erau manuscrise, cărți vechi și rare, deosebit de importante pentru cultura românească.

De menționat, de asemenea, cazul Muzeului Național al Braziliei, mistuit de flăcări, în care s-a pierdut munca a peste 400 de ani de cercetare.

O altă pierdere de proporții a fost prăbușirea arhivei din Koln din 2009, una din cele mai mari arhive istorice din Germania. Sute de mii de documente, acte, hărți, testamente, placate au fost distruse pentru totdeauna. Interesant faptul că această arhivă era declarată model pentru arhivele din întreaga lume, datorită mărimii și celor mai noi sisteme digitale și electronice de arhivare. Specialiștii au reconstituit ceea ce s-a păstrat digital – fotografiile, copii etc, iar după inventarierea a ceea ce a rămas din arhiva din Koln, s-a trecut la digitizarea integrală a documentelor. Acest caz a demonstrat cât de importantă este asigurarea securității documentelor în format digital.

Cât de mult înseamnă o bibliotecă pentru societate și pentru cultura națională a demonstrat și incendiul din anul 2020 de la Filarmonica Națională. Într-un reportaj din ziua de după incendiu, un angajat al Filarmonicii mărturisea că cea mai mare pierdere pentru instituție este pierderea bibliotecii. Biblioteca cu partituri muzicale originale a fost distrusă în proporție de 70%. Iar aceste documente nu mai pot fi găsite nicăieri.

Despre importanța cărții s-a scris mult. Cartea a fost și este venerată, cântată, cioplită în piatră, fier și granit.

Toate numele cu mare greutate în istoria civilizației au lăsat gânduri nemuritoare despre carte, despre rolul și importanța cărții. Amintim aici de Seneca, Petrarca, Volter, Balzac, și atâția alții. De-a lungul secolelor și mileniilor au căzut zei, state, cetăți, dar cărțile au rămas. Istoria a cernut doar nonvaloarea și a păstrat peste ani adevăratele valori. Mari personalități care au contribuit la modelarea lumii au murit cu secole și milenii în urmă, dar cărțile lor au rămas, trăiesc păstrându-le numele și memoria. Când le citim cărțile, le simțim prezența, ne transpunem în lumea în care aceștia au trăit.

... Dar tot cartea a fost printre cele mai prigonite valori. Cărțile au fost arse pe rug, cenzurate, interzise, scoase din acces, ținute la index. Regimurile represive au interzis, pedepsit și chiar închis autori și editori, au pedepsit cititori. În lupta cu cărțile au fost experimentate toate mijloacele, s-a luptat cu metodele folosite în lupta cu dușmanii poporului. Multe cărți au dispărut. Cercetătorii vorbesc chiar despre faptul că aceste cărți ar fi putut influența istoria lumii, de aceea

au fost făcute să dispară. De-a lungul istoriei au avut de suferit numeroase titluri celebre, au fost interzise cărți, care mai apoi au devenit cele mai importante capodopere literare ale lumii. Și nu contează din ce motive: sociale, religioase, politice, sexuale. Printre scriitorii proscrisi în diferite epoci și din diferite motive, au figurat: Voltaire, D.H. Lawrence, William Shakespeare, James Joyce, Thomas Mann și mulți alții.

Printre cărțile interzise la diferite etape și în diverse țări găsim cu mirare romanul *Să ucizi o pasăre cântătoare* de Harper Lee, roman care figurează în cele mai importante topuri de nivel internațional și național și care avea să-i aducă autoarei premiul Pulitzer, iar pentru ecranizare lui Robert Mulligan trei Oscaruri și două Globuri de Aur. În șirul cărților interzise regăsim titluri precum „*Aventurile lui Huckleberry Finn*” de Mark Twain, *Vrăjitorul din Oz* de Frank L. Baum, *Harry Potter* de autoarea britanică J. K. Rowling, *Arhipelagul Gulag* – Aleksandr Soljenițin, *1001 de nopți. Povești arabe, Decameronul* – Giovanni Boccaccio, *Metamorfoza* – Franz Kafka, *Lolita* – Vladimir Nabokov, *Aventurile lui Alice în Țara Minunilor* – Lewis Carroll (1865), *Codul lui Da Vinci* – Dan Brown (2003); *Ulise* – James Joyce, *Moarte la Veneția* – Thomas Mann, *Hamlet* – William Shakespeare, *Madame Bovary* – Gustave Flaubert, etc.

Deosebit de crunt cu cărțile a luptat biserica. O listă de cărți interzise a fost alcătuită de Vatican. Papa Paul al IV-lea a elaborat *Catalogul Cărților Interzise* pentru a-i proteja pe catolici de ideile controversate.

Pentru artiști și scriitori dreptul și libertatea de exprimare este la fel de vital ca și aerul. Dacă cărțile ne ajută să devenim acei ce suntem cu adevărat, cenzura reprimă nu numai scriitorii, dar și evoluția ideilor și exprimarea identității.

Și acum, se impune întrebarea de ce atâta înverșunare, de ce atâta luptă cu niște cărți? De ce se tem autoritățile (indiferent dacă este vorba de stat, biserică sau părinți)? Temerea constă în faptul, că noile idei pot provoca schimbări. Cărțile sunt mici, dar puterea pe care o conțin este enormă. Conținutul unor cărți rămâne cu noi, în capurile noastre pentru zile, luni, ani și chiar pentru toată viața. Cărțile ne învață să gândim, să ne modelăm identitatea, să fim puternici, să apărăm convingerile noastre și pe ale altora.

Cărțile deschid lumi întregi, orizonturi pe care unii oameni doresc să le țină ascunse de masele largi.

Referindu-se la importanța cărții, istoricul român V.A. Urechia scria: „*Cartea este și dânsa armă puternică. La lumina și învățătura cărții se deșteaptă conștiința națională, care este singura cetate care n-o răpune dușmanul*”.

Jorge Luis Borges, renumitul romancier, poet, eseist, filozof, bibliotecar argentinian, unul dintre cei mai importanți scriitori ai secolului al XX-lea scria, referindu-se la carte, că este arma cea mai inofensivă, dar cu bătaia cea mai lungă dintre toate cele inventate de mintea omenească.

Helen Exley, librar de mare vocație menționa în prefața unei cărți: „*Cărțile pot fi extrem de periculoase. Pe cele mai bune dintre ele ar trebui pus un avertisment: Atenție ! Îți poate schimba viața!*”

Toate acestea sunt argumente supreme și explicație a faptului de ce în ultimii ani sunt făcute atâtea eforturi materiale și intelectuale pentru asigurarea securității colecțiilor în formatul lor tradițional, dar și preocupările pentru digitizare. De ce trebuie făcut acest efort de digitizare al patrimoniului cultural scris, de creare a depozitelor digitale?

Practica marilor biblioteci a demonstrat, că digitizarea este o cale sigură de a asigura securitatea publicațiilor în format digital, de a pune la adăpost și a feri de intemperii resursele deținute de biblioteci. Formatul digital asigură și prezervarea pe termen lung, dar cel mai important asigură accesibilitatea valorilor culturale ale lumii.

Specialiștii domeniului biblioteconomie și știința informării sunt convinși că digitizarea ar putea aduce mai mulți utilizatori în bibliotecă. Cu cât digitizăm mai mult propriile publicații și identificăm ceea ce avem pentru un public mai larg, cu atât mai mulți cercetători doresc să vadă originalele. Această idee este valabilă și pentru alte domenii ale culturii: muzee, arhive, galerii, colecții de muzică etc. Custozii muzeelor au observat că imediat ce un tablou apare în format digital, se mărește numărul persoanelor care vin să vadă originalul.

Digitizarea patrimoniului național cultural a fost unul dintre obiectivele principale stipulate încă în Hotărârea Guvernului Nr. 478 din 04.07.2012 „Cu privire la Programul național de informatizare a sferei culturii pentru anii 2012-2020”.

Lipsa echipamentelor necesare pentru digitizarea resurselor a fost principalul impediment în realizarea obiectivelor Hotărârii de Guvern menționate. La momentul apariției Hotărârii de Guvern, Biblioteca Națională dispunea de un singur scanner performant – Atiz, procurat în cadrul programului FUMAGABA, susținut de Uniunea Europeană și CENL.

Grantul de susținere a culturii (Cultural Grant) al Guvernului Japoniei, implementat prin Agenția Japoneză de Cooperare Internațională a fost o oportunitate de a soluționa această problemă.

În acest context digitizarea colecției de publicații, deținute de BNRM este de o importanță de netăgăduit.

Prin crearea Centrului Național de Digitizare, BNRM își asumă un rol important în digitalizarea culturii, atât pe partea de conținuturi cât și pe partea de dezvoltare a capacităților. În timp, acest proiect va ajuta la crearea identității Republicii Moldova în spațiul virtual.

Proiectul de îmbunătățire a echipamentelor de digitizare din cadrul BNRM, susținut de Agenția Japoneză de Cooperare Internațională (JICA) va ajuta instituția să facă față sarcinii permanente de a fi mai vizibilă și relevantă pe internet. Această importanță este conștientizată la toate nivelurile de responsabilitate.

Proiectul JICA este cel mai mare proiect de până acum implementat de BNRM. De la conceperea scrisorii de intenție și până la inaugurarea Centrului de Digitizare BNRM la Ministerul Culturii s-au schimbat 6 miniștri. Cu toate acestea graficul de implementare a proiectului preconizat de JICA n-a cunoscut nici cea mai mică deviere de la prevederile de început, deși pandemia a intervenit brutal chiar la mijloc de proiect.

Pe lângă importanța enormă pentru BNRM, proiectul de peste 7 000 000 lei susținut de JICA a însemnat un șir de lecții învățate despre cum te porți într-un proiect subiect al unui tratat internațional, Hotărâre de Guvern, Hotărâre de Parlament, Schimb de note, între două Ministere de Externe și Ambasade, Implicarea Ministerului de Finanțe, relații cu Ambasada Japoniei pe toată durata perioadei de proiect, vizite ale experților angajați de JICA, vizite ale consultanților, relații cu banca intermediară, licitație, organizată după exigențele Japoniei, relații cu firma câștigătoare etc. După ce treci prin atâtea filtre, ai convingerea că nimic nu mai poate fi imposibil. Pentru un proiect care funcționează ca ceasul, la fiecare etapă, pe o întindere de patru ani, cum a fost în cazul proiectului *Îmbunătățirea echipamentelor de digitizare ale BNRM* probabil este nevoie de cultura japoneză de comunicare, pe care ca parteneri de proiect a trebui s-o însușim.

Notă! Istoria proiectului începe în anul 2018 și a parcurs toate etapele prevăzute de legislația Japoniei pentru tratatele internaționale.

După procedurile de început, la 19 iulie 2019, la MECC, în prezența Ambasadorului Japoniei în Republica Moldova, Dna Liliana Onofrei-Nicolăiescu, Ministrul Culturii și Domnul

Kawano Takaaki, reprezentant JICA a fost semnat Minutes of Discussions on the Preliminary Survey for the Project for Improvement of Digitization Equipment of the National Library of the Republic of Moldova.

Pe parcursul anului 2020 au avut loc schimbul de note între Ambasada Japoniei și MAEIE al Republicii Moldova, Hotărârea de Guvern, Hotărârea Parlamentului.

La 14 iunie 2020, Dl Igor Șarov, Ministrul Educației Culturii și Cercetării și Dl Sugimoto Satoshi, Directorul Agenției Japoneze pentru Cooperare Internațională JICA au semnat Acordul de Grant.

La începutul anului 2021, la Tokyo a avut loc licitația, organizată de JICA la care Biblioteca Națională a fost reprezentată de Ambasada Republicii Moldova în Japonia.

În cadrul Grantului de proiect au fost achiziționate echipamente de digitizare performante: 4 scanere (unul automat, doua semiautomate și unul destinat microfilmelor/microfișelor) pentru procesul de digitizare a publicațiilor în diverse formate; 2 PC-uri adiacente scanerelor și 3 stații de lucru; un server pentru stocarea și păstrarea pe termen lung a publicațiilor scanate și specificații necesare pentru asigurarea funcționalității pe termen lung. În cadrul proiectului a fost asigurată transportarea și instalarea echipamentelor cât și instruirea personalului.

Grantul susținut de Guvernul Japoniei prin Agenția Japoneză de Cooperare Internațională, este cel mai mare proiect implementat de BNRM și va asigura continuitatea dezvoltării și difuzării conținutului digitizat al patrimoniului cultural din Republica Moldova. Copiile digitale create, vor fi transferate în spațiul electronic, protejând astfel pierderea conținutului obiectelor de patrimoniu, creșterea accesibilității dar și asigurând accesul la patrimoniul cultural în interes de educație, cercetare, creație și recreere.

Centrul Național de Digitizare este creat în baza secției Colecției Digitale a Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova.

Prin crearea Centrului Național de Digitizare, Biblioteca Națională a Republicii Moldova își asumă un rol important în digitizarea patrimoniului cultural, astfel contribuind la crearea identității culturale digitale a Republicii Moldova în spațiul virtual. Proiectul va fi un nou impuls pentru dezvoltarea Bibliotecii Naționale Digitale a Republicii Moldova, care reprezintă steagul nostru de cultură în spațiul virtual fără de care după cum afirma Nicolae Iorga „un popor este o gloată nu o oaste”.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Biblioteci antice dispărute sau distruse [online]. [citată 24.01.2022]. Disponibil: <http://cartisipc.blogspot.com/2015/04/biblioteci-antice-disparute-sau-distruse.html>
2. Cultural Heritage: Digitisation, Online Accessibility and Digital Preservation. Implementation of Commission Recommendation on the digitisation and online accessibility of cultural material and digital preservation: Consolidated Progress Report 2015-2017. Working Document [online]. [citată 24.01.2022]. Disponibil: <https://www.digitalmeetsculture.net/wp-content/uploads/2019/06/ReportonCulturalHeritageDigitisationOnlineAccessibilityandDigitalPreservation.pdf>
3. Digitizarea și conservarea online a patrimoniului cultural al Europei pentru asigurarea accesului universal [online]. [citată 24.01.2022]. Disponibil: http://publications.europa.eu/resource/ellar/623cc0ef-23bc-11e4-8c3c-01aa75ed71a1.0021.02/DOC_2
4. Lista cărților românești vechi distruse de incendiul din decembrie 1989. Alcătuitor: Biblioteca Centrală Universitară din București. București, 1991. 45 p. (Manuscris) [online]. [citată 24.01.2022]. Disponibil: <https://docs.google.com/viewer?a=v&pid=sites&srcid=YmN1Yi5yb3xiaWJsaW90ZWNhX2NlbnRyYWxhX3VuaXZlcnNpdGFyYV9jYXJvbF9pX2JlY3VyZXN0aXxneDo3ZWEyMTM3MwYxMjVjMmEz>
5. OSOIANU, Vera. Cartea între prieteni și dușmani [online]. [citată 24.01.2022]. Disponibil: <https://clubbib2.wordpress.com/2018/08/28/cartea-intre-prieteni-si-dusmani/>
6. Patrimoniul digital European [online]. [citată 24.01.2022]. Disponibil: <https://ec.europa.eu/culture/ro/cultural-heritage/cultural-heritage-eu-policies/patrimoniul-digital-european>
7. Proiectul finanțat de Uniunea Europeană „Suport pentru asigurarea respectării drepturilor de proprietate intelectuală” în Republica Moldova [online]. [citată 24.01.2022]. Disponibil: <https://agepi.gov.md/ro/content/digitizarea-%E2%80%93-o-solu%C8%9Bie-pentru-conservarea-%C8%99i-valorificarea-patrimoniului-cultural-na%C8%9Bional>